

Marečková, Marie

Demografický vývoj východoslovenských měst v 17. století

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1989-1990, vol. 38-39, iss. C36-37, pp. [107]-128

ISBN 80-210-0145-3

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102238>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MARIE MAREČKOVÁ

DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ VÝCHODOSLOVENSKÝCH MĚST V 17. STOLETÍ

I když se přistupuje daleko střízlivěji k vyvozování závěrů z demografických dat, nelze jim upřít určitou orientační platnost a objektivnost, pokud jsou posuzována v souvislých vývojových řadách a v komplexu sociálně ekonomických vazeb určitých struktur, které je možno navzájem porovnávat v jejich vývojových proměnách. Demografické údaje jsou uzavřeným souborem, o jehož velikosti musí mít badatel představu, chce-li dále o tomto souboru uvažovat a analyzovat jeho vnitřní i vnější sociálně ekonomické funkce. Nelze je ovšem považovat za nezávislý parametr. Zejména při výzkumu obchodně ekonomických vazeb měst v 17. století mají tato zjištění svou oprávněnost, neboť odrážejí rozsah potenciálního zázemí místního městského trhu, který představoval tehdy základní bázi městské ekonomiky a jehož stav a charakter umožňovaly zapojení do širších tržních vazeb.

Demografický vývoj východoslovenských měst ještě během 17. století nebyl jen výsledkem přirozených populačních trendů, neboť se v něm projevila snaha městských rad regulovat oficiální imigraci obyvatel, tzn. nepřijmout nové spoluměšťany, pokud by neměli zajištěn ve městě zdroj obživy nebo nevyhovovali konfesijním hlediskům. Ačkoliv zákon ekonomické hodnoty se nesporně prosazoval, sama města jeho působení překážela regulováním rozsahu i výrobní struktury jednotlivých cechovních řemesel a omezovala i volnou účast na tržním mechanismu, aby zachovala alespoň vnější zdání prosperity a dostatečných možností obživy pro všechny své obyvatele. V tomto smyslu se města držela praxí ověřených jistot cechovních systémů, odpovídajících dimenzím tržních okruhů. Z tohoto hlediska sledování velikosti měst a demografických změn během delších časových úseků pomůže nastínit prosazování určitých ekonomických tendencí v jejich vnitřním životě, které se pak konkretizují dalšími rozborů majetkové a ekonomické struktury.

Při typologii měst podle demografických kritérií je zřejmé, že města byla sice jevem obecným, avšak nikdy nebyla identická a během doby

se vyvíjela a měnila, neboť vyrůstala ze specifických geografických, politických, kulturních a sociálně ekonomických struktur, byla tedy taková, jaké byly potřeby a možnosti zemí a oblastí, v nichž plnila své specifické funkce. Evidentní demografické i sociální změny, k nimž docházelo ve větších městech, byly omezeny určitou od středověku závaznou a přes jisté proměny značně trvalou prostorovou a sociálně topografickou skladbou.

Také východoslovenská města byla tvořena ponejvíce několika rovnoběžnými příčně propojenými ulicemi, z nichž ústřední se rozšiřovala a plnila funkci náměstí (např. Prešov, Košice, Sabinov, část. Kežmarok) nebo měla šachovnicový půdorys s náměstím ve středu (např. Bardějov, Levoča). Východoslovenská města ponejvíce udržela kontinuitu ideálního uspořádání, kdy bohatí obchodníci a podnikatelé sídlili na náměstí a v bočních ulicích bydleli řemeslníci, kteří se do značné míry seskupovali podle povolání, což se odrazilo i ve starých tradičních názvech ulic. Toto uspořádání však nebylo trvalé a v 16. a 17. století postupně ztrácely jednotlivé ulice svůj homogenní produkční charakter, neboť přirozenou migrací obyvatel se do určitých ulic dostávali lidé různého povolání a specializace, kromě toho rostl počet drobných řemeslnických dílen a přibývalo i podniků z odvětví služeb, stejně jako malých krámků drobných kupců, které byly navzájem v těsném sousedství. Lze tedy říci, že v topografii východoslovenských měst se koncentrace pracovníků stejného odvětví již důsledně neuplatňovala (kromě určitých výjimek, daných technickými požadavky produkce), více působily procesy opačné.

Trvalejší byly národnostní vazby, takže i ve východoslovenských městech od počátku středověku byly Slovenské ulice (např. Prešov, Bardějov) a celé části měst byly hustě osídleny Slováky. Tyto vztahy se zformovaly a upevnily za reformace, neboť byly prohloubeny náboženskými hledisky i formální příslušností ke slovenskému kostelu. Vcelku však byla už od 16. století ideální sociálně topografická skladba narušena a v dalším vývoji východoslovenských měst se obyvatelé na jejich území ještě více promísili, i když jistá specifika sociální topografie zůstala zachována stále nebo se vytvářela nová a v jiné třídní podobě byla typickým jevem i pro kapitalistická města. Přes obecné působení těchto trendů se míra jejich aplikace v jednotlivých městech lišila. Podle konkrétního rozboru poměrů v Bardějově v první polovině 17. století a do jisté míry i v Prešově lze formulovat názor, že trvalejší tendence ekonomické stagnace a deprese života města ovlivnila i jistou konzervativnost sociální topografie, která byla v rozvíjejících se městech pestřejší a volnějši, neboť každoročně přibývali četní řemeslničtí mistři, kteří si zřizovali vlastní dílny, kde to bylo prostorově i technicky možné a jak to odpovídalo jejich majetkovým poměrům, zatímco stagnující města nebyla tolik vyhledávána řemeslnickými specialisty k přestěhování a podnikání, takže se s určitými proměnami v podstatě udržovala kontinuita výroby

v jednotlivých dílnách. Svědčí o tom porovnání ročních průměrů řemeslnické imigrace z let 1597—1648 (v Prešově 13,79, v Bardějově pouze 4,46).¹ V případě Levoči, kde měli ve správě města početně silnou pozici řemeslníci,² byly určité rysy kontinuity a konzervatismu vnějškově uplatňovány v sociální topografii zřejmě i z tohoto důvodu.

Náměstí s radnicí, městskou vahou, pranýřem, obchody a poblíž situovaným kostelem, který byl dominantou města, bylo centrum veřejného, náboženského i ekonomického dění ve městě. Původně mělo náměstí čistě účelový funkční charakter a stály na něm krámy, boudy a lavice. Volné prostranství z něho vytvořilo teprve renesanční a pak barokní chápání prostoru, perspektivy a estetiky. Toto hledisko mohlo být aplikováno hlavně v Bardějově a Levoči při stavbě renesančních radnic. V polovině 17. století byla náměstí východoslovenských měst stále zaplněna krámy a účelovými stavbami, jak tomu bylo např. v Bardějově. Císařská či povstalecká vojska na nich zakládala polní kuchyně. Avšak vnější podoba významných měst se postupně měnila. V 16. století i ve východoslovenských městech došlo k rozvoji světského stavitelství (radnice, fortifikace, patricijské domy), který byl spojen s jejich tehdejší ekonomickou prosperitou. S vítězným pronikáním protireformace od konce 17. století se zde budovaly či přestavovaly honosné sakrální stavby. Kežmarok, který byl až do roku 1655 poddanským městem, nabýval charakteru aglomerace města a velké šlechtické rezidence, zastiňující svou velkolepostí a bohatstvím vcelku skromné patricijské domy a i radnici. S infiltrací šlechty do měst od 16. a hlavně 17. století docházelo zejména v Košicích, Levoči a Prešově k budování šlechtických paláců a dvorů obvykle na několika stavebních parcelách. Nemohly se jim vyrovnat skromnější měšťanské domy, často přestavěné z gotických (což je typické např. pro domy na bardějovském náměstí), s původní dispozicí, které během 17. století trpěly válečným ruinováním a požáry. Chudnoucí měšťanstvo nemohlo investovat do nákladných stavebních projektů.

Od reprezentačních šlechtických paláců, sloužících pouze k bydlení, se měšťanské domy lišily také tím, že byly víceúčelové a plnily několik funkcí. Byly totiž nejen obydlím, ale i pracovištěm kupce či řemeslníka, zajišťovaly sklad zboží či surovin, sloužily jako kolny pro vozy a kočáry, stáje pro tažná zvířata a plnily i některé funkce spojené se zemědělskou rostlinnou či živočišnou výrobou včetně chovu drobného hospodářského zvířectva apod. S rozvojem obchodu a řemesla a potřebou větších prostor od konce 15. století, ale zejména v 16. století, byly ke starým, v jádře gotickým domům uvnitř městských hradeb východoslovenských měst přistavovány zadní trakty. V nich byly umístěny řemeslnické dílny a probíhala jednání s klienty. V kupeckých domech na náměstí reprezentační účel plnila velká síň zabírající často celou šíři domu. Starší měšťanské domy byly přístavbou zvyšovány na jednopatrové s podkrovím, někdy i na více pater. V patře bývaly byty, v podkroví, v zadním traktu, často

i v suterénu sklady zboží. Tato dispozice je dodnes zřejmá v městské památkové rezervaci Bardějově a mohla sloužit jako podklad pro uvedené závěry a charakteristiky, typické i pro další východoslovenská města té doby.

V měšťanských domech nebydlela obvykle jen jedna rodina, ale rodin několik, často spřízněných pokrevními svazky. Vedlo k tomu nejen zvětšení domů přístavbami, ale i časté dělení nemovitostí při dědictví či různými odkazy apod. V rozvinutých městských centrech se často pronajímalo podkroví, suterén a dílny chudně, jejíž příslušníci tak jako podruzi pronikali do domů zámožných měšťanů i patriciátu a tedy i do městských čtvrtí, dříve vyhrazených městské oligarchii (náměstí a okolní ulice). Tyto jevy bylo možno soustavně doložit pro Bardějov první poloviny 17. století a pro Prešov z konce druhého desetiletí 17. století rozborem souvislých řad rejstříků a knih městské dávky a registrů nájemníků, kombinovaných a doplněných údaji testamentů a dalších pramenů. Nesporně obdobná situace byla i v ostatních větších obchodně řemeslnických městech a svědčila o narušení středověké městské hierarchie a sociální topografie, kdy bydliště bylo závazným ukazatelem sociálního postavení.

Jak lze doložit na konkrétním příkladu Prešova z počátku 18. století,³ domy vnitřního města byly z velké části zděné, jen třetinu domovního fondu tvořily dřevěné chalupy. Výstavných jednopatrových kamenných domů však ani na náměstí nebylo mnoho. Zděné domy se stavěly nesporně především ve větších městech. Střední a malá města měla většinou domy ze dřeva, radnice a kostely byly obvykle zděné.

V 16. století ve východoslovenských městech vznikaly nebo se přestavovaly a rozšiřovaly také veřejné budovy a stavby občanské vybavenosti. Přestavba se týkala především radnic, symbolu městské samosprávy, které ze skromných gotických budov byly přestavěny na krásné renesanční (Levoča, Bardějov) či později barokní paláce. V nich byl nejvýznamnější sál pro zasedání užší městské rady a soudní síň, ale budovaly se i další kanceláře: archiv, pokladna, místnosti pro notáře a písaře, někdy i knihovna a radniční sklepy, v nichž kromě vězení bývaly i vinárny a pivnice. Před radnicí stával pranýř a městská váha, blízko ní krámy či boudy, sklady apod.

Velká péče se věnovala i veřejným lázním. V Bardějově bylo jejich provozovatelem město a pronajímalo je. Duchovní, učitelé i další zaměstnanci města dostávali v 17. století pravidelný příplatek na lázeň, odkazy pro lazebníka (i od žen) se vyskytly v testamentech. Město provozovalo i mimo radnici hostince (též na předměstí), které většinou pronajímalo. Zájezdní hostince nebyly tak rozšířené, i urození návštěvníci bydleli v soukromí s celým zaopatřením, stejně jako obchodníci, řemeslníci a další četní hosté na jarmarcích, což přinášelo měšťanům značné vedlejší důchody.

Vážným problémem byly dodávky pitné vody i dostatek vody pro různé výrobní účely (mlýny, pivovary, pekárny, barvírny, bělidla, chov dobytka a domácích zvířat, obdělávání sadů a zahrad aj.). Voda se čerpala z potoků, řek, umělých nádrží v městských příkopech (např. v Bardějově v 17. století sloužily tyto příkopy i jako sádky k chovu ryb), či z rybníků, ve městech byly stavěny soukromé i veřejné studně. V 16. a 17. století přistupovala východoslovenská města k realizaci projektů veřejného vodovodu z dřevěných rour, který byl pak stále opravován, zlepšován či rozšiřován, jak o tom svědčí účty městských řemeslníků předkládané např. městské radě Bardějova a Prešova během první poloviny 17. století. Kanalizace však vybudována nebyla, její funkci plnily strouhy po stranách či uprostřed ulic. Povinností majitele nemovitosti bylo čištění a údržba okolních prostor a likvidace odpadků či výrobního odpadu. Bylo to problematické, protože ne všechny ulice měly dláždění, často byly zpevněny jen chodníky, takže na jaře či na podzim byly ulice plné bláta. Nedostatek městské zeleně byl pocíťován jen v největších městech. Veřejné parky tehdy neexistovaly, krásné zahrady pěstované u šlechtických paláců měšťané neužívali, zato však jim patřily četné sady a zahrady na předměstích. Funkci městské zeleně suplovaly i hřbitovy kolem kostelů.

Během 16. století v Košicích vzrostl počet domů o stovku, takže roku 1601 jich bylo ve vnitřním městě evidováno 467, zatímco v letech 1522—1524 jen 387, zato na předměstí 444.⁴ Lze tedy soudit, že počátkem 17. století bylo v Košicích nejméně tisíc domů proporcionálně rozdělených mezi vnitřní město a předměstí. Roku 1696 bylo v Košicích 294 domů ve vnitřním městě a 94 domy na předměstí.⁵ Roku 1720 zde bylo registrováno jen 314 domů, tj. 1 947 obyvatel, avšak roku 1785 již 927, se 7 781 obyvateli.⁶ Majitelů domů ve vnitřním městě v letech 1522—1524 bylo 350, nájemníků 31, na předměstí bylo 417 majitelů domů a pouze 2 nájemníci. Roku 1601 evidence činila ve vnitřním městě 472 majitelů domů a 16 nájemníků. V polovině 16. století tvořili nájemníci 26 % poplatníků městské dávky vnitřního města, roku 1587 pak 18 %.⁷ Počet obyvatel se tedy pohyboval ve vnitřním městě od 1 759 v letech 1522—1524, kdy na předměstí bylo 1 591 obyvatel, k 2 404 roku 1554. Roku 1601 počet obyvatel vnitřního města dosáhl 2 988.⁸ Počet 3 350 obyvatel stanovený pro léta 1522—1524 je nutno pokládat za minimální zjištěný stav, neboť v osmdesátých letech 15. století měly Košice ve vnitřním městě 3 000 obyvatel. Demografický pokles ovlivnilo nesporně ovládnutí Košic Janem Zápolským roku 1536, kdy odtud muselo odejít s ním neloajální německé měšťanstvo. Jeho část se sice roku 1552 vrátila, avšak roku 1559 zničil téměř celé město požár. Teprve od šedesátých let 16. století počet obyvatel postupně vzrůstal. K roku 1601 lze stanovit, že ve vnitřním městě žilo 3 000 obyvatel a téměř stejně se předpokládá

na předměstí, takže počátkem 17. století Košice měly minimálně kolem 5 000 obyvatel.

Roku 1632 při 492 evidovaných poplatnících městské dávky vnitřního města a 477 poplatnících na předměstí lze prokázat pro celé město 4 536 obyvatel, pro rok 1686 pak 3 205 obyvatel při 677 poplatnících vnitřního města a 8 poplatnících z předměstí, jestliže není počet předměstských poplatníků neúměrně nízký.⁹

Pokud se lze opírat o dvě zprávy, v první polovině 17. století město vcelku demograficky stagnovalo, od osmdesátých let 17. století se projevilo značný deficit počtu obyvatel, který měl ve východoslovenských městech vcelku obecný charakter. Také podle závěrů O. R. Halagy v Košicích roku 1480 žilo minimálně 8 603 obyvatel, po polovině 16. století nastal rapidní úpadek, který vyvrcholil ve druhé polovině 17. století (pod 4 000 obyvatel).¹⁰

O tomto demograficky nepříznivém trendu svědčí i pro tehdejší města netypická biosociální struktura Košic, pro níž byla v 16. století charakteristická převaha mužů nad ženami. V letech 1540—1550 tvořily ženy 25 % a děti 40 % obyvatel vnitřního města. Podíl mužů činil 35 %, z jejich celkového počtu bylo 61 % ženatých, 38 % svobodných a 31 % sluhů, kteří měli většinou vlastní domácnost, avšak jen dvacetina z nich byla ženatých. V kategorii žen bylo 85 % vdaných a 10,7 % svobodných. Pouze 6,8 % žen byly služky. Sluhá či služka pracovali ve třetině domácností majitelů domů vnitřního města, z toho zhruba 40 % domácností zaměstnávalo více než jednu tuto pracovní sílu. Rodiny vnitřního města měly v průměru 3,6 rodinných příslušníků a 1,7 dětí. Čtvrtina rodin měla po jednom dítěti, čtvrtina vychovávala po dvou dětech a další čtvrtina domácností byla bezdětných. Rodiny s pěti a více dětmi byly výjimkou. V kategorii dětí převažovali chlapci nejmarkantněji, neboť na jednu dívku připadali téměř dva (1,9). Poměr kategorie mužů a žen v Košicích v letech 1540—1550 byl 1 000 : 717 a tento demograficky nepříznivý trend biosociální struktury se udržel i ve druhé polovině 16. století.¹¹

Tyto konkrétní poznatky získané analýzou poměrů v Košicích uvnitř městských hradeb nelze jednoduše zevšeobecnit. Kategorie služek, osamělých a samostatných žen a vdov ve východoslovenských městech byla nesporně početnější mezi majetkově slabšími vrstvami a městskou chudinou, ponejvíce obývající předměstí, která se v polovině 16. století v Košicích lidnatostí vyrovnala vnitřnímu městu. Také značný počet sluhů svědčí o tom, že Košice ovládané Janem Zápolským nabývaly uvnitř hradeb určitých rysů rezidenčního centra, navíc dočasně zbaveného ekonomicky aktivního německého patriciátu. To se odrazilo i ve výsledcích rozboru vnitřní skladby rodin vnitřního města, který nelze chápat zjednodušeně a jednoznačně, neboť narůstání počtu rodinných příslušníků provází obvykle období hospodářské deprese, zatímco jevem typickým pro prosperující města jsou spíše málopočetné samostatné rodiny, pokud

jich celkově přibývá,¹² což v demograficky stagnujících Košicích nelze doložit.

Uvedené parametry svědčí o situaci typické pro pasivní populační trend. I počátkem 18. století a roku 1778 byly Košice městem se značným počtem tovaryšů připadajících na řemeslnickou dílnu, který jiná východoslovenská města neměla. Ještě nápadněji však převažovali sluhové a nádeníci, a to i roku 1778 (27,9 % z celkového počtu mužů). Tehdy však žilo ve městě 2 834 mužů a 3 293 žen (tedy 6 127 obyvatel),¹³ což je dokladem již vyrovnané biosociální struktury města. Dlouhodobá převažování mužů do jisté míry prokazovala dobovou stagnaci městské výroby, neboť většina produktivního mužského obyvatelstva zaměstnaná jako sluhové, tovaryši, nádeníci a čeledíni nemohla v 16. a 17. století založit vlastní rodiny, ačkoliv sluhové ponejvíce nežili v domácnostech zaměstnavatele.

Teprve od dvacátých let 18. století nastal postupný rozvoj výrobních sil již na nových ekonomických základech, provázený populačním růstem, takže se Košice znovu dostaly mezi východoslovenskými městy do čela nejen svou lidnatostí, ale i postavením perspektivního produkčního centra. Svědčí o tom fakt, že v letech 1720—1785 stoupl v Košicích počet obyvatel o 212 %. Obdobný trend během 18. století, svědčící o rozvoji kapitalistických výrobních sil, si z ostatních východoslovenských měst udržel pouze Prešov, kde stoupl počet obyvatel o 181 %. Markantnější vzrůst, téměř trojnásobný, zaznamenala ze slovenských měst tehdy pouze Bratislava a Banská Štiavnica.¹⁴

V Levoči tehdy počet obyvatel vzrostl pouze o 36 % (z 3 168 roku 1720 na 4 304 roku 1785.¹⁵ Ukazuje se, že určitá stagnace, kterou lze zachytit od šedesátých let 17. století,¹⁶ měla hlubší a trvalejší ekonomické příčiny. Od poloviny 16. století, kdy Levoču téměř zničil velký požár, počet domů ve městě vzrůstal, takže do konce 16. století se dostalo na úroveň, kterou mělo o století dříve. Roku 1590 bylo ve vnitřním městě 623 domů. Tento stav zvrátil další ničivý požár roku 1599, takže teprve od druhého desetiletí do šedesátých let 17. století počet domů úměrně stoupal (z 629 roku 1610 na 695 roku 1620, k 705 roku 1650 a 726 roku 1660 na 728 roku 1670 a stejně i roku 1680), roku 1690 bylo evidováno 713 a roku 1700 pak 711 domů. Obdobný trend sledoval počet majitelů domů vnitřního města. Během druhé poloviny 16. století vzrostl o 70, takže roku 1590 bylo ve vnitřním městě 611 majitelů domů, roku 1610 pak 592, roku 1620 následoval vzestup na 682, roku 1650 bylo 689 majitelů domů a roku 1660 pak 702. Roku 1670 činil počet majitelů domů 687, roku 1690 poklesl na 643 a roku 1700 bylo registrováno 646 majitelů domů vnitřního města. Roku 1671 bylo v Levoči 167 nájemníků a roku 1699 jich bylo evidováno 151.¹⁷

Podle těchto ukazatelů v Levoči obdobně jako v Košicích během druhé poloviny 16. století počet majitelů domů úměrně vzrostl, koncem století

nastal určitý pokles, který se však do počátku 17. století vyrovnal. Až ke třicátým létům 17. století opět byla linie vývoje vcelku příznivá, vrcholila ve čtyřicátých létech 17. století a až do šedesátých let 17. století zachovávala tento stav. Pak následoval k roku 1680 a znovu k roku 1690 zřejmější pokles počtu majitelů domů, takže se Levoča znovu dostala v tomto ohledu na úroveň z počátku 17. století.

Pro stanovení počtu obyvatel v Levoči během 17. století slouží jako východisko tyto údaje. V letech 1670—1671 byl minimální počet obyvatel včetně nájemníků 3 997, v letech 1699—1700 pak 3 730 osob. Roku 1706 žilo ve městě 3 556 osob.¹⁸ Roku 1720 měla Levoča již 4 304 obyvatel, z toho 1 997 mužů a 2 307 žen. Růst od 36 % byl však nejen nižší než v Košicích a Prešově, ale i v Bardějově a Sabinově.¹⁹

Roku 1619 měl Prešov 605 domů, z toho v rámci hradeb 530 domů a 75 jich stálo na předměstí.²⁰ Roku 1551 bylo ve vnitřním městě 349 domů a na předměstí 65, celkem tedy 414 domů.²¹ Náměstí a přilehlé ulice ani předměstí se od první třetiny 15. století v podstatě dále nerozrůstaly, zato v ostatních částech vnitřního města přibýlo do poloviny 16. století kolem 150 domů, pak k roku 1619 dalších 200 domů. Do šedesátých let 17. století se zvětšilo o 20 domů předměstí, v počtu městských domů k závažnějším změnám do šedesátých let 17. století již nedošlo. Těžiště vývoje bylo uvnitř města.

Počet majitelů domů v Prešově v letech 1619—1660 se pohyboval mezi 593 a 711, zhruba osmina z nich obývala předměstí. Od poloviny 16. století, kdy bylo v celém městě 514 majitelů domů, z toho 449 ve vnitřním městě a 65 na předměstí,²² počet majitelů domů vzrůstal. Přibývalo především majitelů domů ve čtvrtích vnitřního města mimo náměstí, zejména v letech 1624—1645. Stejný trend byl i na předměstí, i když přírůstek nebyl tak výrazný.

Roku 1620 bylo v Levoči 682 vlastníků domů, tedy o 89 více než v Prešově roku 1619. Zatímco v Levoči jejich počet v jednotlivých desetiletích kolísal, ale vcelku vykazoval mírný vzestup, takže roku 1660 zde bylo 702 majitelů domů, v Prešově růst byl průběžný a výraznější. Roku 1624 činil počet vlastníků prešovských domů 604, roku 1629 pak již 630, roku 1635 stoupal dále na 672, roku 1645 na 695 a roku 1655 na 707. Roku 1660 bylo v Prešově evidováno 711 majitelů domů.²³

Nájemnické domácnosti, kterých bylo roku 1617 v celém městě 285, představovaly 31,39 % prešovských obyvatel. Z nich 230, tj. 80,7 % žilo ve vnitřním městě, 55 na předměstí.²⁴ Vzhledem k situaci v letech 1465 a 1551, kdy bylo v Prešově evidováno 152 a 145 nájemníků,²⁵ došlo k jejich podstatnému početnímu vzrůstu, avšak roku 1863 bylo v Prešově pouze 173 nájemníků.²⁶ Prešovští nájemníci bydleli roku 1617 ve 219 domech, tj. 25,35 % jejich celkového počtu. Soustřeďovali se ponejvíce ve vnitřním městě, kde obývali 29,44 % všech domů, zatímco na předměstí žili pouze v 19,23 % domů. Více nájemníků v jednom domě žilo však

v nejchudších předměstských čtvrtích a pak v těch částech vnitřního města, kde byly evidovány dvory majetnějších měšťanů. Zatímco v celém městě připadalo na dům s nájemníky v průměru 1,305 a ve vnitřním městě 1,278 nájemnických domácností, v předměstských domech se soustřeďovalo 1,410 nájemnických domácností.

V Prešově roku 1617 žilo celkem 4 249 obyvatel, z toho 3 491 ve vnitřním městě (82,15 %) a 758 na předměstí (17,85 %). Roku 1660 jejich počet výrazně poklesl na 4 139 vzhledem k menšímu počtu evidovaných nájemníků, který byl pro rok 1661 k dispozici.²⁷ Od roku 1551, kdy byl Prešov obýván 3 295 osobami, byl přírůstek lidnatosti o čtvrtinu vyšší a značně překročil i stav koncem 15. století. Roku 1465 měl Prešov 2 780 obyvatel.²⁸ Trend demografického vývoje v letech 1619—1660 prokazoval postupný vzestup. Tempo růstu bylo do poloviny třicátých let rychlejší, pak se zpomalovalo, stále však udrželo mírně vzestupnou tendenci. Stejně probíhal vývoj počtu obyvatel vnitřního města i předměstí, jen náměstí od čtyřicátých let 17. století stagnovalo. Roku 1778 žilo v Prešově 5 719 obyvatel, z toho 2 811 mužů a 2 908 žen.²⁹

Roku 1778 měl Bardějov 3 254 obyvatel, z toho 1 710 mužů a 1 544 žen. Od roku 1720, kdy bylo evidováno 1 578 obyvatel, město tedy zaznamenalo vzestup o 116 %.

Na bardějovském předměstí bylo v první polovině 17. století dvakrát více domů než ve vnitřním městě. Zastavěnost vnitřního města vcelku odpovídala stavu z první poloviny 16. století,³¹ během první poloviny 17. století nedošlo k závažnějším změnám. Ve srovnání se situací v první polovině 16. století však o čtvrtinu vzrostl počet předměstských domů, nejvíce (407) jich bylo k roku 1601, kdy bylo v celém městě 578 domů. Tento stav nebyl během první poloviny 17. století překročen, takže přestaly působit impulsy, které vedly ve druhé polovině 16. století k rozrůstání předměstí. Roku 1610 z 567 bardějovských domů stálo 186 ve vnitřním městě a 381 na předměstí, roku 1620 bylo evidováno 571 domů (188 ve vnitřním městě, 383 na předměstí), roku 1629 z 565 domů bylo 192 situováno ve vnitřním městě a 373 na předměstí, roku 1636 bylo všech domů 560, z toho ve vnitřním městě 188 a 372 na předměstí a roku 1645 byl počet domů 576 (195 ve vnitřním městě a 381 na předměstí).³²

Zhruba třetina majitelů bardějovských domů z celkového počtu 503 (roku 1603), 472 (roku 1610), 484 (roku 1619), 484 (roku 1629), 493 (roku 1636) a 506 (roku 1645) obývala vnitřní město, jejich počet však na obou stranách hradeb byl vcelku stabilní.

Nejpohyblivější složkou městského celku byli nájemníci, žijící obdobně jako v první polovině 16. století ve 23—33 % domů, bylo jich však podstatně více, ačkoliv jejich počet nepřesáhl stav z let 1428 a 1459.³³ Celkem bylo nájemníků evidováno 160 (roku 1603), 185 (roku 1610), 272 (roku 1619), 214 (roku 1629), 230 (roku 1636) a 184 (roku 1645), z toho 85—90 % na předměstí. Počet nájemníků na bardějovském předměstí

vykazoval k roku 1605 snížení, které vystřídal markantní vzestup k roku 1619 a stejně výrazný pokles k roku 1624. Pak následoval mírný početní vzrůst až k roku 1636, přecházející k roku 1645 v úbytek. Vcelku opačný trend prokázal počet nájemníků vnitřního města. Roku 1619 žilo v domě s nájemníky v průměru 1,367 jejich domácností (1,167 ve vnitřním městě a 1,394 na předměstí), po roce 1624, kdy na předměstský dům s nájemníky připadalo dokonce 1,426 nájemnických domácností, se poměr snižoval. Také bardějovští nájemníci se soustřeďovali zejména v domech chudších předměstských čtvrtí a tam, kde byly situovány předměstské dvory.

Tyto výsledky potvrzují, že ve změnách počtu nájemníků, sledovaných ve vývojové kontinuitě, se trendy městské ekonomiky odrážely zřetelně a značně synchronicky (jen s ročním posunem při početním vzestupu, zatímco opačná tendence poklesu počtu nájemníků probíhala pozvolněji s určitou časovou retardací). V případě Bardějova to bylo markantní zvláště pro demografický trend nájemníků na předměstí, kde s hospodářskou prosperitou koncem druhého desetiletí a počátkem dvacátých let 17. století přibývalo samostatných nájemnických domácností a zvyšovala se i jejich koncentrace v domech, které obývali.

Vrchol demografického vývoje Bardějova v první polovině 17. století představoval rok 1619. Tehdy žilo v Bardějově 3 538 obyvatel (931 ve vnitřním městě a 2 607 na předměstí). Vyjdeme-li z počtu 3 104 obyvatel k roku 1603, došlo roku 1605 k mírnému úbytku, pak až k roku 1619 byla vývojová křivka značně vzestupná, roku 1624 naopak výrazně poklesla. Následoval mírný vzrůst k roku 1629 a dále k roku 1636, k roku 1645 (3 228 obyvatel) se projevil menší úbytek lidnatosti. Vývoji celého města udávaly tón změny v počtu předměstských obyvatel. Počet obyvatel uvnitř hradeb prokázal stejnou vývojovou tendenci s předměstím v období 1615—1629, jindy se vyvíjel protikladně. Mírný přírůstek obyvatel (124 v letech 1603—1645) svědčil spíše o stagnaci Bardějova, zvláště v porovnání se situací ve druhé polovině 16. století. V letech 1542³⁴—1603 přibýlo v Bardějově 290 obyvatel, z toho ve vnitřním městě 201 obyvatel ubylo, zato předměstských bylo o 491 více. Výraznější demografické oživení bylo doloženo tedy ve druhém desetiletí a v polovině třicátých let 17. století. Specifikum sídelních poměrů Bardějova představovala převaha předměstí, kde se koncentrovalo 70 % obyvatel. Bardějov měl totiž poměrně malou rozlohu vnitřního města, pouze 12,55 ha,³⁵ která byla kompletně zastavěna od roku 1428,³⁶ takže zejména během ekonomické prosperity se muselo město rozrůstat navenek.³⁷

Další východoslovenská města měla daleko širší možnosti růstu uvnitř hradeb, např. Košice a Levoča měly k dispozici 40 ha plochy vnitřního města.³⁸ Ale i Košice od 16. století měly předměstí tak rozsáhlá, že dosahovala počtu obyvatel vnitřního města, ovšem ti vykazovali velkou mobilitu.

Obdobný vývoj prodělávala polská města, z nichž jen Krakov a Gdaňsk měla v rámci hradeb rozlohu 100 ha, avšak Toruň pouze 40 ha, Poznaň a Lvov po 21 ha, Stará Varšava 12 ha, Lublin dokonce jen 7 ha.³⁹ Během 17. století se zdvojnásobila plocha opevněného města Gdaňsku (na 200 ha) a v Toruni (na 80 ha), opevnění Varšavy obsáhlo 125 ha, což bylo vzhledem ke Staré Varšavě desetinásobné zvětšení. Avšak ve Varšavě, Lvově a Lublinu vznikla předměstí zvláštního rezidenčního typu o rozměrech několikrát větších než vnitřní města, která byla tak vlastně jejich přívěskem. Převažovaly v nich přepychové paláce, rezidence a dvory magnátů a šlechty, hromadily se podniky na krytí jejich potřeb a množily se sakrální stavby. Největší polská města tímto specifickým způsobem ztrácela v 16.—18. století svůj měšťanský charakter a feudalizovala se, zatímco ve středních a malých polských městech postupně sílil význam zemědělství.⁴⁰ Postupná agrarizace byla sice typickým jevem i v malých a středních městech na Slovensku a projevila se i ve východoslovenských městech, avšak ve vyspělých městských centrech v 16. a 17. století nevystupovaly procesy feudalizace natolik markantně. Bylo pro ně charakteristické, že se vyvíjela především v rámci hradeb a že původní plošný areál vnitřního města se nerozšiřoval, naopak kontinuální vývoje se projevila zachováním původního rozdělení městskými hradbami až do 18. století. V tomto ohledu je zřejmé, že malý areál vnitřního města Bardějova byl určitým retardacním činitelem dalšího vývoje zejména od 16. století. Právě tehdy se začalo předměstí mocně rozrůstat, až dosáhlo téměř tří čtvrtin velikosti celého města. Koncentrovalo se v něm zvláště chudší obyvatelstvo, střední vrstva byla počtem i majetkem na obou stranách hradeb zastoupena poměrně stejnoměrně.

Bardějov i s předměstím tvořil stále jeden hospodářský organismus, ale velikost předměstí značně deformovala jeho sociální strukturu. Omezené a již nevyhovující možnosti perspektivního a trvalého růstu města navenek neumožňovaly dynamický rozvoj obchodu ani městské řemeslné výroby a tím nezajišťovaly větší mobilitu patriciátu a částečně i střední podnikatelské vrstvy, které se tak stále více vnitřně uzavíraly a izolovaly. O tomto jevu svědčí i skutečnost, že právě v Bardějově došlo během první poloviny 17. století k maximální pro naše poměry prokázané kumulaci držby více domů. Předměstí totiž nelákala k rozsáhlejším a náročnějším investicím do domů či podniků, bohatý patriciát zde spíše lokalizoval své dvory a zemědělské provozy. Vedla k tomu určitá provizornost předměstských staveb, neboť během 17. století zpravidla nepřečkaly ohrožení za četných bojových akcí a byla znovu částečně likvidována buď útočníky nebo preventivně obránci města.

Přesto však růst předměstí byl v 16.—18. století obecným jevem, souvisel s demografickým rozvojem a také s poklesem strategického významu středověkého typu městských opevnění, která se postupně stávala spíše symbolem autonomie a společenské privilegovanosti měšťanů než

dostatečnou ochranou před nebezpečím a hradbou proti okolí, v níž jediným pečlivě střeženým průnikem a filtrem byly městské brány. Všechna východoslovenská města však o své fortifikace přes odpor šlechty pečovala už vzhledem na trvalou hrozbu tureckých nájezdů i akcí povstalců, což si vyžádalo značných nákladů.

Růst předměstí bývá měřítkem postupného rozvoje měst, avšak je třeba vzít v úvahu, že správa města neměla zájem na vytvoření silného uzavřeného administrativního společensko-ekonomického organismu, třebaže v některých případech (např. v Prešově) měla předměstí vlastní samosprávu. To však bylo pouze správní opatření, protože předměstí byla společensko-ekonomickou součástí vnitřního města, u vyspělých obchodně řemeslnických center měla charakter tržně výrobní s menším významem zemědělství včetně zahradnictví, i když se i to zde rozvíjelo. Na předměstí byly lokalizovány různé díly vzhledem k technologickým požadavkům výroby (potřeba vody a prostoru) či ekologickým zřetelům (např. barvírny a koželuzny) i městské mlýny, cihelny, valchy a další podniky, zejména bělidla, kolem nichž se koncentrovala výroba s prvky raného kapitalismu (např. v Bardějově). Předměstí menších měst měla nesporně převážně zemědělský a zahradnický charakter, i když v nich nechyběly ani výrobní podniky (mlýny).

Zbývá dodat, že v Sabinově bylo roku 1566 evidováno 269 majitelů domů⁴¹ a roku 1720 pak 1 042 obyvatel. Z 1 797 obyvatel Sabinova roku 1778 bylo 852 mužů a 945 žen.⁴²

Kežmarok roku 1542 měl 263 majitelů domů,⁴³ v letech 1560—1590 počet jeho domů kolísal mezi 310 a 355.⁴⁴ Roku 1720 žilo v Kežmarku 2 976 obyvatel a k roku 1778 se jejich počet zvýšil o 32 %, tj. na 3 951, z toho bylo 1 881 mužů a 2 070 žen.⁴⁵

Jestliže chápeme uvedené demografické trendy ve východoslovenských městech jako určité vnější symptomy hlubších změn, docházíme ke zjištění, že v Prešově a Levoči měly od poloviny 16. století až do sedmdesátých let 17. století vcelku progresivní charakter, který se v Prešově projevoval zřetelněji, zejména do třicátých let 17. století. Také v Košicích nepříznivý vývoj v první polovině 16. století dále nepokračoval, neboť až do počátku 17. století nastávalo úměrné oživení, avšak dále přezívaly symptomy určité retardace, zvláště během druhé poloviny 17. století. I Bardějovu nelze upřít v tomto ohledu během druhé poloviny 16. století parametry jistého vzestupu, který však v 17. století výrazně nepokračoval. Stagnace nebyla během první poloviny 17. století tak zřetelná jako v Košicích.

Počátkem 17. století měly Košice minimálně 5 000 obyvatel, pak zřejmě nastal určitý pokles lidnatosti k roku 1632 na 4 536 obyvatel, který postupoval dále. V Levoči žilo počátkem 17. století nejméně 3 500 obyvatel, od dvacátých let do poloviny 17. století 4 300 obyvatel, od sedmdesátých let 17. století pak 4 000 obyvatel. Prešov měl i v šedesátých

letech 17. století nejméně 4 200 obyvatel, Bardějov obývalo počátkem 17. století nejméně 3 104 obyvatel, roku 1619 pak 3 538 osob a v polovině 17. století 3 228 obyvatel. Zalidnění Sabinova počátkem 17. století dosáhlo zhruba více než poloviny tohoto stavu, Kežmarok byl tehdy zřejmě o málo menší. Pro konec 16. století se udává počet obyvatel v Sabinově 2 700,⁴⁶ avšak podle parametrů, z nichž jsme při porovnávání vycházeli, bude nutno uvažovat s nižším poměrným číslem 2 200.⁴⁷ Kežmarok měl v polovině 16. století 2 000 obyvatel.⁴⁸

Uvedená čísla o počtu obyvatel chápeme jako modelová pro stanovení vzájemných relací. Proto jsme nepoužívali rozdílných koeficientů a přihlíželi jsme k porovnatelným parametrům zjištěným z pramenů, tj. počtu domů, majitelů domů a nájemníků. Podle běžně aplikovaných postupů lze takto získané veličiny o 10—20 % zvýšit. Pro porovnání však bylo nezbytné počítat s obdobnými faktory pro jednotlivé městské celky.

Velkým problémem pro přirozenou kontinuitu demografického vývoje i ve východoslovenských městech byla během 17. století stále se opakující epidemická onemocnění, mory. Doléhaly na města v letech 1600, 1622, 1645, 1664 a 1679 a decimovaly jejich obyvatele, zejména v chudších čtvrtích, nevyhýbaly se však ani nejbohatším. Podle evidence pramenů největší oběti si vyžádaly mory roku 1622 a 1645, avšak zejména ve dvacátých letech 17. století byly tyto ztráty vcelku průběžně zaceleny a města pokračovala v přirozeném populačním vývoji. Úbytek obyvatel postižených morem byl korigován daleko pružněji v progresivně se rozvíjejících městech, jak je patrné např. porovnáním vývoje v Prešově a Bardějově.⁴⁹

Lze tedy oprávněně předpokládat, že Prešov od poloviny 17. století se počtem obyvatel vyrovnal Levoči a mírně ji převýšil. Lidnatostí se zařadil za Košice, které však zřejmě od osmdesátých let 17. století byly oběma těmito městy dočasně předstíženy. Od počátku 18. století však opět získávaly prvenství svou velikostí. Dále pak následoval Bardějov, který nejméně do druhé poloviny 17. století nebyl předstížen Kežmarkem. Také Sabinov alespoň počátkem 17. století početně Kežmarok převyšoval, během první poloviny 17. století se zřejmě pořadí vyměnilo. Jedině Kežmarok neprodělal koncem 17. století tak markantní demografický zlom jako ostatní východoslovenská města, takže roku 1720 byl podle velikosti dokonce druhý v pořadí (2 976 obyvatel) za Levočou (3 162 obyvatel), avšak před Prešovem (2 033 obyvatel), Košicemi (1 961 obyvatel), Bardějovem (1 578 obyvatel) a Sabinovem (1 042 obyvatel). Jak známo, Prešov a Košice byly nejhluběji dotčeny událostmi konce 17. století za povstání Imricha Thökölyho a Františka Rákócziho II., ačkoliv též další východoslovenská i všechna slovenská města utrpěla obrovské škody. Vývojové perspektivy jednotlivých východoslovenských svobodných královských měst však byly nejpříznivější právě v Košicích, neboť roku 1778 měly již 6 127 obyvatel (vzrůst o 212 % proti roku 1720), a

v Prešově, který čítal 5 719 obyvatel (vzrůst 181 %). Následovala Levoča se 4 304 obyvateli (36 %) a Kežmarok s 3 951 obyvateli (32 %). Další Bardějov měl tehdy 3 254 obyvatel, ale vzhledem ke stavu roku 1720 vzrostl o 106 %. Řadu zakončil Sabinov, kde žilo 1 797 obyvatel (72 %).⁵⁰

Ačkoliv diferenciacie měst podle počtu obyvatel je pouze rámcovým a druhotným kritériem, ve středoevropském kontextu lze považovat sídliště, které mělo více než 3 000 obyvatel (500 domů), za město malé, město střední velikosti obývalo 3 000—8 000 osob (500—1 000 domů), sídliště s větším počtem obyvatel představovalo již město velké.⁵¹ Východoslovenská města v 17. století byla v evropském měřítku sice městy relativně malými, avšak řadila se stále k nejlidnatějším slovenským městům. Pokud zjištěné minimální veličiny zvýšíme o pětinu, Košice, Prešov a Levoča, ale i Bardějov v 17. století byly městy střední velikosti, Sabinov a Kežmarok představovaly města menší. Ovšem uplatnění progresivních ekonomických trendů na pozadí raněkapitalistických výrobních vztahů během 18. století dokázalo ve všech těchto městech aktivizovat jejich sociálně ekonomický potenciál, takže je nesporné, že každé z nich mělo konkrétní funkci v systému tržních vazeb a mohlo čerpat ze svých vnitřních produkčních možností. O dalším pozitivním vývoji svědčí i jejich schopnost zbavit se efektivně obrovského zadlužení z placení kontribucí a městských dávek vyžadovaných na přelomu 17. a 18. století. Zvlášť v porovnání se středoslovenskými a západoslovenskými městy byl jejich postup v tomto ohledu velmi intenzivní a úspěšný, ačkoliv měla relativně největší dluhy a vstupovala do 18. století s velkými materiálními škodami.⁵²

Od prvé třetiny 16. století bylo na území Slovenska více než 250 lokalit městského typu.⁵³ Síť měst sice houstla, ale většinou převažovaly osady s 500—1 000 obyvateli, které neměly úplný právně politický městský status a podléhaly vrchnostenské pravomoci, avšak plnily funkce měst ve sféře výroby a odbytu a existovaly v nich i osvětové a sociální instituce (fary, školy, špitály). Nejvýše 30 měst patřilo v rámci země k významným městským centrům, i když v evropském měřítku to byla města malá. Žilo v nich pouze kolem 3 % obyvatel země.⁵⁴ Podle velikosti slovenských měst připadala stále zřetelnější priorita rychle se rozrůstající Bratislavě, ale i ve středoslovenských báňských městech (zejména Banská tiavnic, avšak i Kremnica a Banská Bystrica) způsobilý nové impulsy k rozvoji hornictví a hutnictví značný vzrůst lidnatosti.

V obdobné vzestupné linii se vyvíjela i východoslovenská města, zejména Košice a Prešov. V Levoči nastoupila sice v 18. století jistá ekonomická stagnace, stále však patřila k lidnatým městům. Rychlý růst prokazoval Kežmarok sledován více stagnujícím Bardějovem, ale ani ten neztrácel prokazatelně nové perspektivy, stejně jako Sabinov.

Východoslovenská města se řadila po bok nejvýznamnějších moravských měst. Počátkem 17. století měla Olomouc 6 000—10 000 obyvatel,

Jihlava 5 000—6 000, Brno 4 000—5 000, Znojmo 3 000—4 000 obyvatel.⁵⁵ V Praze žilo v té době 27 000—70 000 obyvatel,⁵⁶ v Chebu kolem 8 000 obyvatel, v Českých Budějovicích, Hradci Králové, Kutné Hoře a Plzni po 3 000—4 000 obyvatel.⁵⁷ V Polsku koncem 16. století měl Krakov 22 000 obyvatel, Lvov 20 000, Gdaňsk a Poznaň po 40 000 obyvatel, Varšava 10 000—12 000 obyvatel, Blec a Sandomierz po 4 000—5 000 obyvatel, Nowy Sącz 4 000 obyvatel.⁵⁸ Z polských měst pouze Varšava prodělala markantní demografický vzestup, takže v polovině 18. století měla 90 000—100 000 obyvatel.⁵⁹

Ve střední Evropě, zejména v českých zemích, Polsku a Uhrách (na Slovensku) byla tedy v 16.—18. století dotvořena poměrně hustá městská síť, složená však převážně z malých provinčních měst. Měšťané v těchto zemích tvořili 15—25 % obyvatel (včetně obyvatel poddanských měst), zatímco v některých oblastech Itálie a v Holandsku více než polovina obyvatel. Kromě toho v západní a jižní Evropě všeobecný přírůstek městského obyvatelstva se projevoval v rychlém rozvoji starých městských center a pouze v menší míře byl spojen se vznikem nových měst, neboť zde již existovala dříve hustá městská síť. Počátkem 17. století měla Paříž, Neapol a Istanbul po více než 200 000 obyvatelích, Londýn, Milán, Benátky byly městy se 150 000—200 000 obyvatel, Řím, Sevilla, Amsterdam, Lisabon, Palerme a Antverpy soustřeďovaly po 100 000—150 000 obyvatel.

V tomto evropském kontextu pouze Praha a Gdaňsk se řadily k velkým městům po bok Vídně, Augsburgu, Hamburku, Norimberku, Kolína nad Rýnem, Bruselu aj., k rozvinutým středně velkým městům patřila jen Vratislav, Krakov a Varšava. Obdobná situace jako ve střední Evropě byla i v oblasti severní a východní Evropy, jejíž města (s výjimkou Moskvy, která počátkem 17. století měla více než 100 000 obyvatel) se nemohla velikostí rovnat velkoměstům evropského jihu a západu.

Tento proces demografického zaostávání středoevropských měst, patrný již v 16. a počátkem 17. století, se právě během 17. a 18. století dále prohloubil. Již koncem 17. století více než 400 000 obyvatel měla města Londýn, Paříž a Istanbul, kolem 300 000 obyvatel Neapol, více než 150 000 obyvatel Amsterdam.⁶⁰ Právě tehdy většina významných evropských měst prodělávala demografický vzestup, na němž se však východoslovenská města nepodílela. Vedle důsledků válek a povstání a s nimi spojeného šíření epidemických chorob, častých požárů apod. tento proces ovlivnilo i zamezení přílivu poddanského obyvatelstva do měst, i když prakticky existoval stále. Specifické podmínky života v tehdejších větších městech, stav hygieny, vysoká dětská úmrtnost, nízký průměrný věk aj. byly příčinou toho, že města byla demograficky pasivní a mohla se rozrůstat především působením vnější imigrace.

Porovnání intenzity imigrace určité části městského obyvatelstva, která podle údajů knih měšťanských práv Prešova a Bardějova z let 1597—

—1648⁶¹ získala měšťanské právo, svědčilo o perspektivnějších ekonomických možnostech Prešova, neboť prameny informovaly právě o té složce obyvatelstva, jejíž přítomnost ve městě byla symptomem dynamiky městského hospodářství. Příliv městské chudiny (zejména z vesnic) tyto prameny neregistrovaly, stejně jako značnou sezónní imigraci, která mohla probíhat i opačně, z měst do okolí, takže šlo v podstatě o stálou fluktuaci a infiltraci obyvatel mezi městem a zázemím. I když lze oprávněně předpokládat, že příliv městské chudiny v hospodářsky vyspělých městech byl vyšší než imigrace zámožnějších vrstev, jak o tom svědčí údaje o počtu nájemníků Bardějova a Prešova, nemohl vždy vyrovnat demografickou devastaci měst způsobenou obecnou vojensko-politickou a hospodářskou situací zejména ve druhé polovině 17. století.

Průměrný roční přírůstek nových měšťanů činil v Bardějově 12,33, v Prešově byl téměř dvojnásobný (22,79). Vrchol imigrační vlny spadl v obou městech do dvacátých let 17. století. V Prešově pokračoval příliv obyvatel s menším snížením až do sedmdesátých let 17. století, nejnižší byl v době hospodářské a politické nejistoty počátkem 17. století, kdy byl Prešov přímo zasažen událostmi Bočkajova povstání. Jen tehdy dosáhl obdobné kvantity i zájem o udělení bardějovského měšťanského práva. V dalších desetiletích do poloviny 17. století přibývalo v Bardějově nových měšťanů méně než polovina prešovského stavu. K oživení přílivu obyvatel do Bardějova docházelo po morových epidemiích let 1622 a 1645, v Prešově byl přírůstek rovnoměrnější a i tato skutečnost svědčí o tom, že stagnující Bardějov bez perspektivnější úrovně řemeslné výroby a dálkového obchodu nabízel existenci jen omezenému počtu měšťanů a mnoho nových obyvatel neabsorboval ani nelákal.

Mezi plnoprávné měšťany byl přijat uchazeč složením přísahy věrnosti městu i panovníku zpravidla po delším pobytu ve městě (dva až tři roky). Kromě dvou ručitelů, svědectví o dobrém původu z místa narození nebo dosavadního bydliště (zachovací list) městská rada dbala nejen na nemovitý majetek a schopnosti vykonávat určitou živnost, ale i na náboženské vyznání nového spoluměšťana zejména od třicátých let 17. století s protireformační vlnou. Tyto podmínky museli splňovat i synové místních měšťanů, protože měšťanské právo nebylo dědičné.

Většina imigrantů přicházela do Prešova z různých oblastí Slovenska (např. z Bardějova 19, z Velkého ariše 17, z Kežmarku 15, z Košic 10, z Gelnice 8, ze Sabinova a Spišských Vlachů po 7), poměrně značný byl příliv nových měšťanů z celých Uher (téměř třetina), z Polska, Slezska, německých zemí, Rakous (např. z Vídně 11), Sedmihradska, Moravy (např. z Nového Jičína 4, z Jihlavy 3, ze Znojma 1) a Čech (např. z Havlíčkova Brodu 2, z Kutné Hory a Českých Budějovic po 1). V Bardějově bylo zastoupení územních celků v podstatě obdobné s výjimkou Rakous a Čech, z nichž nepřesídlil do Bardějova žádný nový měšťan, avšak podíl jednotlivých oblastí byl více než o polovinu nižší. Např. po pěti bardějov-

ských měšťanech přišlo ze Sabinova a Spišského Podhradí, 4 z Levoči, 3 z Kežmarku, po dvou z Banské Bystrice, Košic a Spišských Vlachů aj. Podle neúplných údajů košické knihy měšťanských práv⁶² je zřejmé, že v první polovině 17. století nebyly Košice vyhledávány novými měšťany v té míře jako Prešov. Teritoriální rozsah košické imigrace byl obdobný jako v Prešově (s výjimkou Čech), větší byl však podíl tokajské oblasti. Navíc se košickými měšťany stali dva Italové a jeden Bulhar.

Kromě místních lidí, jejichž podíl v Bardějově tvořil více než tři čtvrtiny, v Prešově necelou polovinu nových měšťanů, jich většina přicházela z oblastí Slovenska a urychlovala tak přirozenou slovakizaci městského prostředí. K přestěhování se rozhodly nesporně podnikavější složky městského obyvatelstva v mladším produktivním věku a v novém prostředí očekávaly zlepšení životních a pracovních podmínek v řemesle či obchodě (vedle učitelů a duchovních). S novým domovem měly převážně již dřívější styky a brzy s ním splynuly sňatky a získáním nemovitostí. U emigrantů z Čech, Moravy, Lužice a Dolního Slezska, kteří se nechtěli podřídit konfesijní unifikaci zemských zákonů své vlasti, vedle sociálně ekonomických momentů působilo i toto hledisko.

Jako prosperující město byl Prešov vyhledáván řemeslníky, kteří tvořili minimálně 60,37 % nových měšťanů, zatímco v Bardějově byla hranice jejich podílu 36,19 %. Roční průměr imigrace řemeslníků, pro něž bylo udělení měšťanského práva podmínkou přijetí za členy cechů a zřízení vlastní dílny, byl v letech 1597—1648 v Prešově 13,79, v Bardějově pouze 4,46 a odpovídá intenzitě a teritoriálnímu rozsahu imigrace všech nových měšťanů. O větší atraktivnosti Prešova svědčí, že prešovské měšťanské právo získalo 19 příchozích z Bardějova, mezi nimi 8 řemeslníků, kdežto do Bardějova přesídlil jen jediný Prešovan a dva Košičané. Do Prešova se přistěhovalo 10 měšťanů z Košic, do Košic přišli pouze 4 Prešované, zato z Bardějova do Košic se přestěhovalo 6 řemeslníků a 2 úředníci.⁶³

Výsledky lze porovnat s průměrným ročním přírůstkem obyvatel ve Starém Městě pražském, který v letech 1600—1610 byl 51 osoba,⁶⁴ v letech 1621—1650 zde přibývalo ročně průměrně 32,2 nových měšťanů, v celé Praze bez Hradčan 75,7. Celková tendence přílivu nových měšťanů v Novém, ale i Starém Městě pražském po výkyvech během třicetileté války, mírným vzestupem od poloviny 17. století, slabým poklesem koncem 17. století a prudkým růstem v první třetině 18. století⁶⁵ korespondovala s průběhem, nastíněným tímto ukazatelem pro Prešov, neboť i příčiny tohoto vývoje byly obdobné. V Broumově v letech 1573—1582 přibývalo ročně 8 nových měšťanů, v letech 1603—1612 pak 4.⁶⁶ Průměrná imigrace v letech 1603—1612 byla v Bardějově 8,3 osob ročně, v Prešově 19,1. Tedy ani situace v Bardějově se nejevila v porovnání s Broumovem, městem upadající exportní soukenické výroby, které se velikostí podobalo Bardějovu, nikterak nepříznivě. Obě východoslovenská města sne-

sou porovnání i s poměry v polských městech. Celkový příliv obyvatel v Przemyslu v letech 1601—1650 činil 48,6 osob ročně, v Bieczí v letech 1598—1647 byl 67,8 osob ročně, z toho však značný podíl zejména v Bieczí připadal na obyvatele vesnic. Průměrný počet nově přijatých měšťanů činil totiž v letech 1538—1687 v Bieczí 9,9 osob ročně stejně jako v Przemyslu v letech 1541—1685. V Gdaňsku v letech 1558—1793 však měšťanské právo získalo 126,4 osob ročně, v Krakově v letech 1601—1700 pak 47,2 osob ročně, v Poznani v letech 1576—1700 ročně 27,1 osob.⁶⁷

Také podle údajů o počtu prešovského obyvatelstva v polovině 16. století⁶⁸ a roku 1617 lze soudit, že v Prešově přibýlo zhruba třikrát více obyvatel než v Bardějově za stejné období. Vzhledem ke stavu populace ve druhé polovině 15. století, kdy řada uherských měst dosáhla vrcholné zalidněnosti,⁶⁹ demografický vývoj Prešova, avšak i dalších východoslovenských měst neustrnul, naopak zachoval stálou vzestupnou tendenci, i když nešlo o prudký růst nebo radikální přesuny městského obyvatelstva.

V letech 1537—1596 byl průměrný roční přírůstek nových měšťanů v Prešově sice poměrně nízký (9,83), avšak teritoriální rozsah imigrace byl stejně pestrý jako později. V letech 1649—1676 byl roční průměr imigrace sice nižší než v předchozím půlstoletí (19,18), přesto svědčí o příznivých vyhlídkách pro nové obyvatele Prešova před Thökölyho povstáním. Vzestupný trend do šedesátých let 17. století byl doložen i analýzou demografického vývoje Prešova.

V období 1711—1790 získalo měšťanské právo v Prešově v ročním průměru 13,55 osob, zatímco v období 1736—1790 v Košicích ročně 16,56 osob,⁷⁰ avšak pouze v těchto dvou východoslovenských městech převládali mezi novými spoluměšťany přistěhovalci. Teritoriální rozsah zahraniční imigrace byl obdobný jako dříve, i když její intenzita byla pro Košice příznivější než pro Prešov, a také zastoupení území Slovenska (29,4 % u Košic, 35,7 % u Prešova) aktivně ovlivňovalo slovakizační proces. Místní obyvatelé tvořili jen 34,6 % košických a 42,7 % prešovských nových měšťanů.

Také v pražských městech tvořili v 17. a 18. století místní obyvatelé jen třetinu nových měšťanů, i když byly značné výkyvy mezi Novým Městem (47 % nových měšťanů), Malou Stranou (27 %) a Starým Městem (14 %). Ze zemí koruny české přišlo do Prahy dalších téměř 40 % nových měšťanů, více než desetina pocházela z německých zemí, dvacetina z Rakous, další byli z Itálie, Švýcarska, Uher, méně z Francie a ostatních evropských zemí.⁷¹

I v předních západoslovenských a středoslovenských městech převažovali mezi novými měšťany přistěhovalci, což svědčí o dynamice a prosperitě ekonomického rozvoje v 18. století. V ostatních východoslovenských městech však situace v tomto ohledu nebyla tak příznivá. Mezi novými měšťany převažovali místní obyvatelé, a to zejména v Bardějově,

kde tvořili téměř 80 %, a v Levoči, kde na domácí měšťany připadalo 55 % a zbytek jich pocházel z nejbližšího okolí. Omezení původu nových měšťanů na oblast města a nejbližšího okolí je projevem uzavřenosti měšťanské společnosti do okruhu místního trhu a neperspektivnosti pro ambiciózní zahraniční specialisty v řemesle a obchodě. Protože obdobná situace je doložena i v Kežmarku (75 % místních měšťanů, 13,5 % z okolí), který však prodělával stále značný populační rozvoj, který však nebyl ani u Bardějova a Levoči zanedbatelný, nesvědčí sama tato okolnost bezprostředně o ekonomické stagnaci městského celku v 18. století, spíše o omezené a zúžené specializaci městské řemeslné výroby a její prosperitě v rámci bližších trhů.⁷²

Přes ztrátu přitažlivosti východoslovenských měst pro přistěhovalce ze vzdálenějších oblastí (nad 75 km) alespoň města Košice a Prešov udržovala touto formou přímé vazby se zahraničím a uchovala si charakter ekonomických, obchodních i politických center. Od poloviny 18. století s oslabením středověké ekonomické funkce měst a vznikem nové kapitalistické výrobní struktury získání měšťanských práv ztrácelo význam. I když příliv nových měšťanů do východoslovenských měst zvenčí byl rozdílný, žádné z nich nebylo v tomto směru soběstačné. Města vycházela především z vyvíjejících se možností a hospodářských potřeb země a participovala na nich, neboť symbióza s okolím byla jejich funkcí i nezbytnou navzájem se ovlivňující a doplňující vazbou.

Již z demografické typologie měst vyplývají markantní odlišnosti východoslovenského a vůbec středoevropského městského prostředí a velkoměst západní a jižní Evropy. Ani evropská města tedy nelze hodnotit a porovnávat nezávisle na době a prostoru jejich existence, neboť představovala složitou a vyvíjející se strukturu vyrůstající z určitých geografických, společenských, hospodářských a kulturních podmínek.

Vedle typologie měst podle velikosti se užívá dělení měst na královská a poddanská podle vlastníka, zakladatele či vrchnosti města a s tím souvisejícího právního postavení měšťanů. Rozvoj poddanských měst v 16.—17. století a jejich postupná početní převaha nad městy královskými byly charakteristickým rysem nejen pro vývoj měst v uherském státě, ale i pro města česká a polská⁷³ Ačkoliv obyvatelstvo poddanských měst mělo osobní svobodu a čerpalo z obdobných výrobních a tržních privilegií jako obyvatelstvo královských měst, přesto ve všech sférách vnitřního života podléhali kontrole vrchnosti, projevující se zejména v soudní závislosti, nesamostatnosti samosprávy a zeslabení vazeb s panovnickou mocí. Perspektivní rozvoj poddanských měst jako ekonomických center velkostatku, jejichž měšťané v Uhrách (na Slovensku), v Polsku, ale i v českých zemích byli někollkrát početnější než obyvatelé královských měst, tak ulehčil šlechtě získání hospodářské, ale i politické převahy nad městy královskými, protože znemožnil vytvoření nezávislé jednotné politické síly — měšťanského stavu.

Ačkoliv výzkum biosociální struktury, počtu obyvatelstva, problémů imigrace představují významnou společenskou charakteristiku určitého města, stejně jako podíl měšťanstva na celkovém počtu obyvatel země, je typologie měst podle demografických kritérií jedním ze základních klasifikačních znaků, není však znakem rozhodujícím. Příčiny změn, které umožnila postihnout analýza demografického vývoje a biosociálních kategorií, je nutno hledat v majetkové struktuře obyvatel a ve speciální funkci jednotlivých měst jako středisek výroby a směny. Ovšem jako východisko ke studiu sociální struktury a funkce měst je nezbytné zjistit velikost měst a zvláště pak trend demografického vývoje, i když tato typologie odráží změny trvalejší a zásadní a zůstává jejich vnějším symptomem.

- ¹ Marečková, M.: *Společenská struktura Bardějova v první polovině 17. století*, UJEP Brno 1978, s. 28.
- ² Suchý, *Dejiny Levoče I.*, Košice 1974, s. 246.
- ³ Špiesz, A.: *Slobodné kráľovské mestá na Slovensku v rokoch 1680—1780*, Košice 1983, s. 94.
- ⁴ Roku 1801 bylo na předměstí 114 domů [neúplný údaj]. Bodnárová, M.: *Spoločensko-ekonomická štruktúra Košíc v 16. storočí*, Prešov 1984, rkp. kandidátské dissertace, s. 21, 24.
- ⁵ Halaga, O. R.: *Právny, územný a populačný vývoj mesta Košíc*, Košice 1967, s. 55.
- ⁶ Špiesz, A.: *Slobodné kráľovské mestá*, s. 71.
- ⁷ Bodnárová, M.: *Spoločensko-ekonomická štruktúra*, s. 29, 30, 31.
- ⁸ Bodnárová, M.: *Spoločensko-ekonomická štruktúra*, s. 42—45.
- ⁹ Halaga, O. R.: *Právny, územný a populačný vývoj*, s. 55, 56, 57.
K roku 1632 uvádí 5704 obyvatel a k roku 1686 pak 3678 obyvatel při použití koeficientů vlastních. Aby bylo možno údaje šfjeji porovnávat, počítali jsme pomocí Bücherova koeficientu 4,68.
- ¹⁰ Halaga, O. R.: *Košice—Balt*, Košice 1975, s. 275.
- ¹¹ Bodnárová, M.: *Spoločensko-ekonomická štruktúra*, s. 37, 38, 50, 51, 52. Např. v Norimberku roku 1449 na 1000 mužů připadalo 1168 žen. Bücher, K.: *Zur mittelalterlichen Bevölkerungsstatistik mit besonderer Rücksicht auf Frankfurt am Main*, Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft 37, 1881, s. 578.
- ¹² Pirenne, H.: *Les dénombrements de la population d'Ypres au XVe siècle*, Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte 1903, s. 1—32.
- ¹³ Špiesz, A.: *Slobodné kráľovské mestá*, s. 83, 86.
- ¹⁴ Špiesz, A.: *Slobodné kráľovské mestá*, s. 70, 101.
- ¹⁵ Špiesz, A.: *Slobodné kráľovské mestá*, s. 70.
- ¹⁶ Suchý, M.: *Vývoj majetkovej diferenciacie levočského obyvateľstva od polovice 16. do konca 17. storočia*, Historický časopis 17, 1989, s. 67.
- ¹⁷ Suchý, M.: *Dejiny Levoče I.*, s. 270 n. Suchý, M.: *Vývoj majetkovej diferenciacie*, s. 67.
- ¹⁸ Suchý, M.: *Dejiny Levoče I.*, s. 273.
- ¹⁹ Špiesz, A.: *Slobodné kráľovské mestá*, s. 70, 83, 86.
- ²⁰ Marečková, M.: *Společenská struktura Prešova v 17. století*, UJEP Brno 1984, s. 58. Odtud i další údaje.
- ²¹ Gácssová, A.: *Spoločenská štruktúra mesta Prešova v 15. a v prvej polovici 16. storočia*, Historický časopis 18, 1970, s. 354.
- ²² Gácssová, A.: *Spoločenská štruktúra mesta Prešova*, s. 352.

- 23 Marečková, M.: *Společenská struktura Prešova*, s. 59.
- 24 Marečková, M.: *Společenská struktura Prešova*, s. 60, 61.
- 25 Gácsová, A.: *Spoločenská štruktúra mesta Prešova*, s. 351, 352.
- 26 Suchý, M.: *Dejiny Prešova I.*, Košice 1965, s. 115.
- 27 Marečková, M.: *Společenská struktura Prešova*, s. 62, 63.
- 28 Gácsová, A.: *Spoločenská štruktúra mesta Prešova*, s. 351, 352. Počítala s koeficientem 5 [poplatníků bylo evidováno 556], zatímco naše výpočty kvůli porovnatelnosti vždy vycházejí z Bücherova koeficientu 4,88.
- 29 Špiesz, A.: *Slobodné kráľovské mestá*, s. 83, 86.
- 30 Špiesz, A.: *Slobodné kráľovské mestá*, s. 70, 83, 86.
- 31 Gácsová, A.: *Spoločenská štruktúra Bardejova v 15. a v prvej polovici 16. storočia*, Bratislava 1972, s. 21 n. Odtud i další údaje.
- 32 Marečková, M.: *Společenská struktura Bardějova*, s. 149, 150 n. Odtud i další údaje.
- 33 Gácsová, A.: *Spoločenská štruktúra Bardejova*, s. 24 n.
- 34 Gácsová, A.: *Spoločenská štruktúra Bardejova*, s. 47.
- 35 Gácsová, A.: *Spoločenská štruktúra Bardejova*, s. 51.
- 36 Gácsová, A.: *Spoločenská štruktúra Bardejova*, s. 21.
- 37 Ve vnitřním městě se situace měnila následkem požárů, zejména roku 1606. Státní okresní archiv Bardějov, fond Archiv města Bardějova, rkp. č. 1797, r. 1604—1625, f. 54 v., hlavní účetní kniha.
- 38 Bašovský, O.: *Košice — geografia mesta*. Acta Geologica et Geographica Universitatis Comenianae, Geographica 4, Bratislava 1964, s. 305.
- 39 Widawski, J.: *Miejskie mury obronne w państwie polskim do początku 15 wieku*, Warszawa 1973, s. 213 n.
- 40 Bogucka, M. — Samsonowicz, H.: *Dzieje miast i mieszczaństwa w Polsce przedrozbiorowej*, Wrocław 1986, s. 504.
- 41 *Sabinov a okolle*, Košice 1962, s. 64. Gácsová, A.: *Spoločenská štruktúra Bardejova*, s. 48.
- 42 Špiesz, A.: *Slobodné kráľovské mestá*, s. 70, 83, 86.
- 43 Gácsová, A.: *Spoločenská štruktúra Kežmarku v 15. a v prvej polovici 16. storočia*, Historický časopis 19, 1971, s. 362.
- 44 Suchý, M.: *Dejiny Levoče I.*, s. 266.
- 45 Špiesz, A.: *Slobodné kráľovské mestá*, s. 70, 83, 86.
- 46 *Sabinov a okolle*, s. 66.
- 47 Bartl, J.: *K problémom sociálnej štruktúry meštianstva v stredovekých mestách na Slovensku*. In: *Struktura feudální společnosti na území Československa a Polska na přelomu 15. a 16. století*, Praha 1984, s. 267.
- 48 Gácsová, A.: *Spoločenská štruktúra Kežmarku*, s. 361.
- 49 Marečková, M.: *Společenská struktura Prešova*, s. 33.
- 50 Špiesz, A.: *Slobodné kráľovské mestá*, s. 70.
- 51 Bartl, J.: *K problémom sociálnej štruktúry*, s. 267.
- 52 Špiesz, A.: *Slobodné kráľovské mestá*, s. 75 n.
- 53 Bartl, J.: *K problémom sociálnej štruktúry*, s. 249.
- 54 Bonis, G.: *Die ungarische Städte am Anfang des Mittelalters*. In: *Die Stadt am Anfang des Mittelalters*, Linz 1974, s. 79 n.
- 55 Hrubý, F.: *Moravská šlechta roku 1619, její jmění a náboženské vyznání*, Časopis Matice moravské 66, 1922, s. 121, 122.
- 56 Natolík se odlišují závěry bádání. Semotanová, E.: *Knihy měšťanských práv — významný pramen předstatistického období*, Historická demografie 10, 1986, s. 92.
- Janáček, J.: *Dějiny obchodu v předbělohorské Praze*, Praha 1955, s. 35.
- 57 Líbal, D.: *Starobylá města v Československu*, Praha 1970.

- 58 Dunin — Wasowicz (Żaboklicka), A.: *Kapitał mieszczański Nowego Sącza na przełomie 16/17 wieku*, Warszawa 1967, s. 23.
- 59 Bogucka, M. — Samsonowicz, H.: *Dzieje miast*, s. 370 n. Odtud i další údaje.
- 60 Bogucka, M. — Samsonowicz, H.: *Dzieje miast*, s. 378—381.
- 61 Státní okresní archiv Prešov, fond Archiv města Prešova, rkp. č. 2118, r. 1537—1676, Státní okresní archiv Bardějov, fond Archiv města Bardějova, rkp. č. 242, r. 1597—1648, knihy měšťanských práv.
- 62 Archiv města Košic, rkp. č. H-III/2-civ. 1, r. 1580—1666, kniha měšťanských práv. Po roce 1632 zápisy pokračovaly až v období 1650—1653, pak teprve roku 1666.
- 63 Marečková, M.: *Společenská struktura Bardějova*, s. 23 n.
- 64 Janáček, J.: *Dějiny obchodu*, s. 345.
- 65 Semotanová, E.: *Knihy měšťanských práv*, s. 80, 99.
- 66 Janáček, J.: *Remeslná výroba v českých městech v 16. století*, Praha 1961, s. 209.
- 67 Gierszewski, S.: *Obywatele miast Polski przedrozbiorowej*, Warszawa 1973, s. 118.
- 68 Gácsová, A.: *Spoločenská štruktúra mesta Prešova*, s. 352.
- 69 Např. Budín v první polovině 16. století měl 12 000—16 000 obyvatel, Pešť 10 000 obyvatel. Granaszóli, Gy.: *A középkori magyar város*, Budapest 1980, s. 166.
- 70 Špiesz, A.: *Slobodné kráľovské mestá*, s. 100 n. Odtud i další údaje.
- 71 Semotanová, E.: *Knihy měšťanských práv*, s. 84, 85.
- 72 Špiesz, A.: *Slobodné kráľovské mestá*, s. 100, 101, 102.
- 73 Szűcz, J.: *Das Städtewesen in Ungarn im 15.—17. Jahrhundert*. In: *La Renaissance en Pologne et en Hongrie*, Budapest 1963, s. 99—100.

DIE DEMOGRAPHISCHE ENTWICKLUNG DER OSTSLOWAKISCHEN STÄDTE IM 17. JAHRHUNDERT

Die demographische Entwicklung der ostslowakischen Städte im 17. Jahrhundert war unterschiedlich. Nach der grössten Stadt Košice war die Zahl der Einwohner seit der Hälfte des 17. Jahrhunderts dieselbe in Levoča oder noch höhere. Die folgenden Städte waren Bardějov, Kežmarok und Sabinov. Die günstige Perspektive der demographischen Entwicklung vor dem 18. Jahrhundert hatten vor allem die Städte Košice und Prešov. Andere ostslowakische Städte blieben nur die Zentren im Rahmen des Lokalmarktes.

Der Vergleich der Intensität und des territorialen Umfangs der Immigration eines bestimmten Teiles der Stadtbevölkerung, die das Bürgerrecht erwarb, sprach für bessere ökonomische Möglichkeiten der Stadt Prešov. Der durchschnittliche Jahreszuwachs während der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts in Prešov erreichte fast das Doppelte des Standes von Bardějov und ging im dritten Viertel des 17. Jahrhunderts nur etwas zurück.

Die Vertretung der Gebietskomplexe war nicht so unterschiedlich. In Prešov hatten in der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts die Ankömmlinge aus slowakischen Städten, aus den böhmischen Ländern und aus Österreich einen auffallend stärkeren Anteil.